

УДК 336.71

В. М. Фурман,*д. е. н., доцент, професор кафедри менеджменту та економічної безпеки,
Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького, м. Черкаси***Н. В. Зачосова,***к. е. н., доцент, доцент кафедри фінансів і кредиту,
Східноєвропейський університет економіки і менеджменту, м. Черкаси*

МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ДО ФОРМУВАННЯ ІНСТРУМЕНТАРІЮ ОЦІНКИ РІВНЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ СУЧАСНИХ БАНКІВ ЯК ДОМІНУЮЧОГО ВИДУ ФІНАНСОВИХ УСТАНОВ В УКРАЇНІ

V. Furman,*Doctor of Economics, associate professor, Professor of Management and Economic Security Department,
Cherkasy National University of Bogdan Khmelnytsky, Cherkasy***N. Zachosova,***Ph.D., associate professor, assistant professor of finance and credit,
the Eastern University of Economics and Management, Cherkasy*

THE METHODOICAL APPROACHES TO THE LEVEL OF BANKS AS THE DOMINANT TYPE OF
FINANCIAL INSTITUTIONS IN UKRAINE ECONOMIC SECURITY ASSESSING TOOLS FORMATION

Надано наукове трактування поняттю рівня економічної безпеки банківської установи. Під рівнем економічної безпеки банківської установи пропонується розуміти міру захищеності корпоративних ресурсів банку та переданих йому на зберігання і в управління активів, якої йому вдалось досягти у процесі забезпечення реалізації власних інтересів та інтересів клієнтів на певний момент часу. Здійснено критичний аналіз сучасних підходів до процедури діагностики стану економічної безпеки банків та встановлено відсутність вжиття комплексного підходу у процесі їх формування. Виявлено недоліки існуючих методик оцінки рівня економічної безпеки банківських установ та обґрунтовано необхідність розробки сучасного методичного інструментарію для виконання завдання аналізу стану економічної безпеки вітчизняних банків. Запропоновано етапи процедури розробки ефективної методики оцінки рівня економічної безпеки сучасного банку, надано перелік суб'єктів діагностики його економічної безпеки та деталізовані принципи оцінки рівня економічної безпеки вітчизняних банківських інституцій.

The scientific interpretation of the concept of the bank economic security level is given. In terms of the banking institutions economic security level it is offered to understand the extent of the corporate resources of the bank protection and transferred it to the storage and management of assets, which it could achieve in the process of ensuring the implementation of their own interests and the interests of clients at a certain moment of time. The critical analysis of modern approaches to the procedure of diagnostics of economic security of banks is made and it was found out the lack of comprehensive approach in the process of such approaches formation. The shortcomings of existing methodologies to assess the level of the banking institutions economic security and the necessity of developing modern methodological tools for analysis of the domestic banks economic security level are revealed. A procedure stages of developing an effective methodology for assessing the level of economic security of modern bank is offered. The list of persons to provide the diagnosis of the banks economic security level is given. The principles of evaluation of the domestic banking institutions economic security level are detailed.

Ключові слова: банківські установи, економічна безпека, рівень економічної безпеки, оцінка рівня економічної безпеки, методи, принципи, критерії, показники.

Key words: banks, economic security, the level of economic security, economic security valuation methods, principles, criteria, indicators.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ У ЗАГАЛЬНОМУ ВИГЛЯДІ ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК ІЗ ВАЖЛИВИМИ НАУКОВИМИ ЧИ ПРАКТИЧНИМИ ЗАВДАННЯМИ

На сучасному етапі функціонування банківського сектору вітчизняного фінансового ринку, проблема забезпе-

чення економічної безпеки його учасників поступово починає домінувати над рештою напрямів діяльності банківських установ. Перманентне зростання переліку загроз фінансовій стійкості та рентабельності банків в Україні та посилення міри їх негативного впливу на результати ро-

боти банківських інституцій останнім часом знайшли своє відображення у численних фактах банкрутств комерційних банків, передачі менеджменту установами тимчасовим адміністраціям, ліквідації як окремих філій банків, так і їх самих. У таких умовах, загострених політичною та економічною нестабільністю у державі, першочерговим завданням банківських установ є продовження своєї діяльності принаймні на беззбитковому рівні, та зміцнення власних конкурентних позицій. Але виконати ці завдання та залишитись у банківському бізнесі буде до снаги лише тим банкам, рівень економічної безпеки яких буде достатньо високим для того, аби не лише забезпечити можливість компенсації збитків, спричинених численними функціональними ризиками, але і зберегти здатність до ефективного використання власних, позичених та залучених активів з метою їх збереження та примноження. Тому на разі досить гостро постає питання виміру рівня економічної безпеки банку, інформація щодо оцінки якого стає нині одним із ключових факторів впливу на прийняття власниками та вищим менеджментом банків управлінських рішень. У цьому контексті не можливо лишити поза увагою факт відсутності належного інструментарію для ефективного проведення оцінки стану економічної безпеки банківських установ та встановлення достовірного її рівня.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Висновок про відсутність ефективного інструментарію оцінки рівня економічної безпеки банківських установ сформувався у процесі аналізу наукових праць сучасних вчених, присвячених вирішенню проблеми її діагностики. Їх глибоке дослідження свідчить про фрагментарність та відсутність комплексності у питанні оцінки рівня економічної безпеки сучасних банків. Водночас не можна залишити поза увагою той вагомий внесок, який мали для вирішення досліджуваної проблеми роботи таких вчених, як О.І. Барановський, що приділяє увагу проблемам виміру банківської безпеки, у тому числі і економічної її складової [1], В.І. Франчук, що окреслює науково-методичні підходи до оцінки рівня економічної безпеки комерційного банку [2], С.М. Побережний, Б.А. Дадашев, О.Л. Пластиун, які досліджують оцінку рівня економічної безпеки у рамках розгляду моделей і методів забезпечення банківської безпеки [3, с. 134–141], а також І.М. Горбан, С.І. Мельник, Ю.В. Лисий [4], І.П. Мойсеєнко, О.А. Мартинюк [5], І.О. Губарєва, О.М. Штаєр [6], О.М. Колодізєв [7], Н.В. Гайдук, А.А. Вороков [8], Є.А. Андрєєва [9], О.С. Дмитров [10].

ВИДІЛЕННЯ НЕ ВИРІШЕНИХ РАНІШЕ ЧАСТИН ЗАГАЛЬНОЇ ПРОБЛЕМИ, КОТРИМ ПРИСВЯЧУЄТЬСЯ СТАТТЯ

Від чіткого визначення поетапності оцінки рівня економічної безпеки банків, переліку критеріїв та показників, розрахунків та аналіз яких дозволить провести його діагностику; принципів, на основі яких така діагностика має здійснюватися, залежить міра достовірності отриманих результатів, а також розмір необхідних для цієї процедури часових, фінансових та трудових ресурсів. У роботах сучасних дослідників нами не було виявлено комплексного підходу до формування інструментарію оцінки рівня економічної безпеки банківських установ із врахуванням усіх її складових та підсистем. Між вченими виникають суперечності щодо методології проведення оцінки, інформаційної бази, яку доцільно при цьому застосовувати, шкали виміру рівня безпеки. Крім того, досить проблемним на разі є питання встановлення нормативних, оптимальних та мінімальних значень індикаторів стану економічної безпеки банківських установ. Саме тому дане дослідження планується присвятити розгляду, систематизації та характеристиці існуючих підходів до оцінки рівня економічної безпеки банківських установ з метою формування наукового підґрунтя для визначення етапів розробки комплексної методики для визначення рівня економічної безпеки банків та їх деталізації.

ФОРМУЛЮВАННЯ ЦІЛЕЙ СТАТТИ (ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ)

Метою статті є конкретизація та методичних підходів до формування інструментарію оцінки рівня економічної

безпеки банківських установ та встановлення переліку етапів розробки ефективної методики оцінки рівня економічної безпеки банку у сучасних економічних умовах. Для реалізації поставленої мети необхідно виконати наступні завдання: дати наукове трактування поняттю рівня економічної безпеки банківської установи; провести аналіз сучасних підходів до процедури діагностики стану економічної безпеки банків; виявити недоліки існуючих методик оцінки рівня економічної безпеки банківських установ та запропонувати власний алгоритм розробки ефективної методики оцінки рівня економічної безпеки сучасного банку.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

Як зазначає О.І. Барановський, від адекватної оцінки наявного рівня банківської безпеки багато в чому залежить повнота, своєчасність і результативність управлінських заходів із ліквідації, попередження і запобігання наявним і потенційним загрозам банківській системі, а відтак, і вітчизняному господарському комплексу і соціальній сфері [1, с. 25]. Економічна безпека є основою складовою безпеки банку, тому, таким чином, підкреслюється важливе значення рівня економічної безпеки банківської установи для національної безпеки держави.

Під рівнем економічної безпеки суб'єкта господарювання можна розуміти суму індикаторів, об'єднаних у блоки [11, с. 470]. Зазначена дефініція є досить узагальненою, але і універсальною водночас, адже у залежності від того, рівень економічної безпеки суб'єкта господарювання якого виду виступає об'єктом дослідження, можна конкретизувати блоки та деталізувати показники економічної безпеки, взявши пропоноване визначення за основу. Н.М. Гапак, спеціалізуючись на проблемах економічної безпеки виробничих суб'єктів господарської діяльності, рівнем економічної безпеки підприємства вважає оцінку стану використання корпоративних ресурсів за критеріями рівня економічної безпеки підприємства [12, с. 64]. Для банківської установи такий підхід також можна вважати цілком справедливим.

В основі поняття рівня економічної безпеки повинно бути закладено розуміння категорії рівня безпеки загалом. Цікаво зазначити, що у англomовній літературі інколи зустрічається термін рівень повноти безпеки або Safety Integrity Level або SIL (скорочення від англ. Safety Integrity Level — рівень повноти безпеки), під яким розуміють рівень забезпечення цілісності безпеки, але на нього можна наратити лише у технічній літературі. У програмному забезпеченні рівнем безпеки інколи називають ймовірність того, що при заданих умовах у процесі його експлуатації буде отриманий функціонально придатний результат. Беручи до уваги наведені дефініції, під рівнем економічної безпеки банківської установи пропонуємо розуміти міру захищеності корпоративних ресурсів банку та переданих йому на зберігання і в управління активів, якої йому вдалось досягти у процесі забезпечення реалізації власних інтересів та інтересів клієнтів на певний момент часу. Для того, аби прийти до висновку, чи достатньо зусиль було вжито банківською установою, аби не перетнути межу загрози банкрутства у процесі гонити за прибутками, та встановити, чи має установа перспективи своєї діяльності у майбутньому, необхідною є оцінка міри її захищеності від негативного впливу різного роду небезпек та загроз, тобто оцінка рівня її економічної безпеки.

Розглянемо сучасні методичні підходи до формування інструментарію оцінки рівня економічної безпеки банківських установ. Так, І.П. Мойсеєнко та О.А. Мартинюк пропонують проводити оцінку рівня економічної безпеки банку у три етапи. На першому визначається інформаційна база для діагностики рівня економічної безпеки, на другому відбувається вибір системи показників діяльності банку за функціональними складовими безпеки, а на третьому етапі проходить співставлення фактичних і порогових значень показників і розподіл їх за зонами безпеки [4, с. 38]. Водночас науковці не конкретизують функціональні складові, які входять до системи економічної безпеки банку, і надають перелік показників рівня лише фінансової складової економічної безпеки, що є свідченням незавершеності пропонованої ними методики, принаймні на тому етапі її розробки, що нами досліджувався.

Не даючи пояснень щодо того, які складові входять до системи економічної безпеки та якою має бути потаєнність процедури оцінки, В.І. Франчук, С.І. Мельник вважають, що комплексними критеріями визначення рівня економічної безпеки комерційного банку можуть бути: коефіцієнт реалізації корпоративних інтересів безпеки; коефіцієнт захисту корпоративних прав; коефіцієнт встановлення прогностичного контролю над банком; коефіцієнт безпекової організаційної культури; коефіцієнт надійності банківських вкладів. Для визначення рівня економічної безпеки комерційного банку пропонується порівнювати середньозважений рівень усіх запропонованих коефіцієнтів. Науковці переконані, що лише таке поєднання дозволить максимально об'єктивно визначити рівень економічної безпеки банку [2, с. 55—56]. У їх дослідження не знаходимо згадки про кількісні або якісні орієнтири показників безпеки, тобто нормативні або критичні значення наведених коефіцієнтів, а рівень економічної безпеки банків пропонується визначити згідно з правилом "золотого поділу".

На відміну від процитованих вище вчених, О.М. Колодієв, О.М. Штаєр пропонують конкретний перелік складових економічної безпеки банку, характеристики яких варто брати до уваги під час оцінки її рівня. Оцінку рівня економічної безпеки банку пропонується проводити шляхом розрахунку арифметичної суми сукупних показників фінансової, інформаційної, техніко-технологічної, інтелектуально-кадрової, силової, політико-правової, ринкової, інтерфейсної складових економічної безпеки банку. Таким чином, інтегральний показник економічної безпеки банку буде дорівнювати 8, а сукупні показники за кожною складовою — 1 [7, с. 70]. Також науковцями пропонується перелік показників для оцінки складових економічної безпеки, але замість політико-правової, ми знаходимо опис юридичної складової економічної безпеки. Не зрозуміло, чи це випадкова помилка, чи технічна описка, але така невизначеність та плутанина є вадою даної методики, що безперечно, ускладнює її розуміння і використання на практиці.

У своєму дисертаційному дослідженні О.М. Штаєр пропонує використовувати чотири основні групи показників безпеки банку, до яких було віднесено: ліквідність, достатність капіталу, ефективність управління, ділову активність [13, с. 9]. Ці групи показників відображають нормативи, за якими Національний банк України оцінює стан банківських установ, а тому їх використання у процесі діагностики рівня економічної безпеки банків дійсно є доцільним. Крім того, запропоновані показники мають визначені та усталені нормативні, максимально або мінімально допустимі значення, що суттєво спрощує інтерпретацію їх результатів. А якщо згадати, що оцінкою вважається співвідношення об'єкта із прийнятим критерієм, зразком або нормою [14], то більше сумнівів щодо раціональності використання нормативів банківської діяльності у якості інструментів оцінки рівня економічної безпеки банківських установ не виникає.

Зважаючи на результати проведеної аналітичної роботи, пропонуємо формувати методику оцінки рівня економічної безпеки банківської установи у кілька етапів.

На першому етапі доцільно визначити перелік критеріїв для проведення оцінки, тобто визначити, які підсистеми входять до структури економічної безпеки банку. На другому етапі обрати перелік показників для діагностики стану кожної із підсистем.

Вважаємо, що для проведення оцінки рівня економічної безпеки банківських установ доцільно використовувати такі принципи, які застосовуються з метою моніторингу рівня економічної безпеки України задля формування системи індикаторів складників економічної безпеки, зокрема:

- системності, за яким зміна значення кожної складової (критерію) економічної безпеки банку впливає на зміну оцінки рівня економічної безпеки установи в цілому;
- комплексності, тобто охоплення всіх істотних складових і показників економічної безпеки банку;
- ієрархічності, тобто ранжування показників за значенням — від загальних до часткових (першу групу складають зведені індикатори, які забезпечують повну

інтегральну характеристику основних напрямів забезпечення безпеки установи, другу складають індикатори, які доповнюють загальні, виходячи із впливу на стан системи);

- адекватності, який забезпечує формування мінімального набору показників за кожним критерієм економічної безпеки, що адекватно відображає реальний стан об'єкта оцінки;

- однозначності, тобто можливості трактування первинних показників як стимуляторів або дестимуляторів розвитку банківської установи;

- безперервності, що припускає коригування тих чи інших показників економічної безпеки або введення додаткових індикаторів за умови надходження нових даних чи розроблення сучасних методів розрахунку нових важливіших показників, які до цього не могли бути обраховані через відсутність даних [15, с. 370].

На третьому етапі належить визначити методи та прийоми розрахунку обраних показників та присвоїти їм нормативні або орієнтовані значення, а також встановити максимально можливий та мінімально допустимий рівень (тобто порогові значення) кожного показника. На четвертому етапі відповідно до обраного переліку показників доцільно визначити напрями інформаційного забезпечення, тобто обрати джерела, із яких будуть братися відомості, необхідні для проведення розрахунків. На більш ранньому етапі формувати інформаційне забезпечення для оцінки не доречно, оскільки не відомо дані якого саме характеру знадобляться для діагностики рівня економічної безпеки установи. На цьому ж етапі пропонуємо призначити відповідальних за проведення оцінки осіб або структурні підрозділи, а також визначити, з якою періодичністю має проводитись оцінка рівня економічної безпеки банку. На нашу думку, така оцінка повинна відбуватись не рідше, ніж раз на рік. Завдання ж проведення оцінки рівня економічної безпеки банківської установи доцільно доручити спеціалістам служби економічної безпеки банку, якщо така має місце у структурі управління. У випадку її відсутності, для оцінки рівня економічної безпеки банку може бути залучена стороння організація, яка надає подібні послуги, але призначити відповідальну особу із числа менеджменту банку недоцільно, тому що неминуче постане питання щодо її об'єктивності під час проведення оцінки.

На п'ятому, завершальному, етапі повинен бути розроблений інтегральний індикатор оцінки економічної безпеки, а також запропонований механізм трансформації його значень у якісні характеристики безпеки та надана шкала для оцінок рівня економічної безпеки банку (наприклад, по аналогії із Методичними рекомендаціями щодо розрахунку рівня економічної безпеки України, можна запропонувати виокремлювати мінімальний, критичний, небезпечний, незадовільний, задовільний та оптимальний рівні економічної безпеки).

Формування інструментарію оцінки рівня економічної безпеки банківських установ за запропонованими етапами дозволить створити ефективну та зрозумілу для спеціалістів-практиків методику визначення стану економічної безпеки сучасних банків.

ВИСНОВКИ З ДАНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ І ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ РОЗВІДОК У ДАНОМУ НАПРЯМІ

Проведене дослідження методичних підходів до формування інструментарію оцінки рівня економічної безпеки банківських установ дало змогу зробити наступні висновки.

1. Під рівнем економічної безпеки банківської установи пропонується розуміти міру захищеності корпоративних ресурсів банку та переданих йому на зберігання і в управління активів, якої йому вдалось досягти у процесі забезпечення реалізації власних інтересів та інтересів клієнтів на певний момент часу.

2. Критичний аналіз сучасних підходів до процедури діагностики стану економічної безпеки банків дозволив встановити відсутність вжиття комплексного підходу у процесі їх формування. До недоліків існуючих методик оцінки рівня економічної безпеки банківських установ можна віднести відсутність єдності серед дослідників щодо критеріїв та показників економічної безпеки, надання бе-

зумовного пріоритету фінансовій складовій економічної безпеки банку, відсутність деталізації підходів до розрахунку того чи іншого показника, обрання індикаторів для оцінки, що не мають орієнтованих або нормативних значень, різноплановість підходів до формування шкали визначення рівня економічної безпеки. Тому постає необхідність у комплексному підході до формування інструментарію оцінки рівня економічної безпеки банківських установ.

3. Запропоновано процедуру розробки ефективної методики оцінки рівня економічної безпеки сучасного банку проводити у п'ять етапів, слідування яким дозволить сформувати критерії та обрати показники для оцінки рівня економічної безпеки банку, окреслити перелік осіб, відповідальних за оцінку та встановити її періодичність, сформувати інформаційне підґрунтя для аналітичної роботи, встановити нормативи та орієнтири для розраховуваних значень показників економічної безпеки, а також розробити інтегральний показник рівня економічної безпеки та шкалу для інтерпретації його значень.

У перспективі планується продовжити розпочате дослідження з метою встановлення чіткого та раціонального переліку критеріїв оцінки рівня економічної безпеки банківських установ, а також сукупності індикаторів за кожним критерієм, формул їх розрахунку та орієнтованих значень як інструментарію для діагностики рівня економічної безпеки банку.

Література:

1. Барановський О.І. Банківська безпека: проблема виміру / О.І. Барановський // Економіка і прогнозування. — 2006. — № 1. — С. 7—25.
2. Франчук В.І. Науково-методичні підходи до оцінки рівня економічної безпеки комерційного банку / В.І. Франчук, С.І. Мельник // Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія економічна. — 2012. — Вип. 1. — С. 48—58.
3. Побережний С.Н. Модели и методы обеспечения банковской безопасности: монография / С.Н. Побережний, Б.А. Дадашев, А.А. Пластун. — Сумы: ГВУЗ "УАБД НБУ". — 2010. — 239 с.
4. Мойсеєнко І.П., Мартинюк О.А. Методика діагностики рівня економічної безпеки банку / І.П. Мойсеєнко, О.А. Мартинюк // Економічні науки: збірник праць. — 2012. — № 8. — С. 35—42.
5. Горбан І.М. Діагностика рівня економічної безпеки комерційних банків України / І.М. Горбан, С.І. Мельник, Ю.В. Лисий // Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. серія економічна. — 2012. — Вип. 2. — С. 234—247.
6. Губарева І.О., Штаєр О.М. Визначення сукупності показників для оцінювання стану економічної безпеки банку / І.О. Губарева, О.М. Штаєр // Проблеми економіки. — 2010. — № 3. — С. 66—75.
7. Колодізев О.М., Штаєр О.М. Формування універсальної системи оцінки економічної безпеки банку / О.М. Колодізев, О.М. Штаєр // Проблеми економіки. — 2011. — № 2. — С. 67—75.
8. Гайдук Н.В., Вороков А.А. Определение уровня экономической безопасности банков региона на основе оценки его финансовой стабильности и структурного анализа кредитного портфеля [Электронный ресурс] / Н.В. Гайдук, А.А. Вороков // Научный журнал КубГАУ. — 2013. — № 87 (03). — Режим доступа: <http://ej.kubagro.ru/2013/03/pdf/36.pdf>
9. Андреева Е.А. Обеспечение экономической безопасности российского многофилиального банка с иностранным участием: дис. ... кандидата. эк. наук: 08.00.05 — Экономика и управление народным хозяйством (Экономическая безопасность) / Андреева Евгения Андреевна; Институт экономики Российской академии наук. — Москва, 2014. — 184 с.
10. Дмитров С.О. Управление финансовою безпекою комерційного банку / С.О. Дмитров // Фінансовий простір. — 2012. — № 2 (6). — С. 11—15.
11. Горак О.В. Методологічні підходи до оцінки ефективності безпеки економічного розвитку підприємств / О.В. Горак // Глобальні та національні проблеми економіки. — 2014. — Вип. 2. — С. 470—472.

12. Гапак Н.М. Економічна безпека підприємства: сутність, зміст та основи оцінки / Н.М. Гапак // Науковий вісник Ужгородського університету: Серія: Економіка. — 2013. — Вип. 3 (40). — С. 62—65.

13. Штаєр О.М. Удосконалення механізму управління безпекою банку: автореф. дис. ... канд. ек. наук: 08.00.08 — Фінанси, грошовий обіг і кредит / Штаєр Оксана Михайлівна; Харківський національний економічний університет. — Харків, 2013. — 23 с.

14. Вівчар О.І. Специфіка особливостей фінансово-економічної безпеки банківського контролю над економічною злочинністю / О.І. Вівчар, В.П. Мартинюк // Вісник Дніпропетровського університету. Сер.: Економіка. — 2013. — Т. 21. — Вип. 7 (1). — С. 53—58.

15. Система економічної безпеки держави [Під заг. ред. д. е. н. проф. Сухорукова А.І.] Національний інститут проблем міжнародної безпеки при РНБО України. — К.: ВД "Стилос", 2010. — С. 366—394.

References:

1. Baranovsky, O.I. (2006), "Banking security: the problem of measurement", *Ekonomika i prohnouzuvannia*, vol. 1, pp. 7—25.
2. Franchuk, V. I. (2012), "Scientific and methodical approaches to assessing the level of economic security of commercial banks", *Naukovyj visnyk L'vivskoho derzhavnoho universytetu vnutrishnikh sprav. seriia ekonomichna*, vol. 1, pp. 48—58.
3. Poberezhnuy, S.N. Dadashov, B.A. and Plastyn, A.L. (2010), *Modeli i metody obespechenija bankovskoj bezopasnosti [Models and methods of banking security]*, SHEI "UABD NBU", Sumy, Ukraine.
4. Moiseenko, I.P. and Martynyuk, O.A. (2012), "Methods of diagnosis of economic security bank", *Ekonomichni nauky: zbirnyk prats'*, vol. 8, pp. 35—42.
5. Gorban, I.M. Melynyk, S.I. and Lysyi, Y.V. (2012), "Diagnosis of economic security of commercial banks in Ukraine", *Naukovyj visnyk L'vivskoho derzhavnoho universytetu vnutrishnikh sprav. seriia ekonomichna*, vol. 2, pp. 234—247.
6. Gubareva, I.O. and Shtayer, O.M. (2010), "Determination of aggregate indicators for evaluation of bank economic security", *Problemy ekonomiky*, vol. 3, pp. 66—75.
7. Kolodizyev, O.M. and Shtayer, O.M. (2011), "Formation of the universal system for assessing the economic security of the bank", *Problemy ekonomiky*, vol. 2, pp. 67—75.
8. Haiduk, N.V. and Vorokov, A.L. (2013), "Determining the level of economic security of the region's banks based on an assessment of its financial stability and structural analysis of the loan portfolio", *Nauchnyj zhurnal KubGAU*, [Online], vol. 87(03), available at: <http://ej.kubagro.ru/2013/03/pdf/36.pdf> (Accessed 30 June 2015).
9. Andreeva, E.A. (2014), "Ensuring economic security of the Russian multi-branch bank with foreign participation", *Abstract of Ph.D. dissertation, Economics and management of national economy (economic security)*, Institute of Economics of the Russian Academy of Sciences, Moscow, Russia.
10. Dmitrov, S.O. (2012), "Managing financial security of commercial banks", *Finansovyy prostor*, vol. 2 (6), pp. 11—15.
11. Horak, O.V. (2014), "Methodological approaches to evaluating the effectiveness of economic security of enterprise development", *Hlobal'ni ta natsional'ni problemy ekonomiky*, vol. 2, pp. 470—472.
12. Napak, N.M. (2013), "The economic security of the enterprise: the nature, content and assessment bases", *Naukovyj visnyk Uzhhorods'koho universytetu: Seriia: Ekonomika*, vol. 3 (40), pp. 62—65.
13. Shtayer, O.M. (2013), "The mechanism of security management of the bank", *Ph.D. Thesis, Finance, money circulation and credit*, Kharkiv National University of Economics, Kharkiv, Ukraine.
14. Vivchar, O.I. and Martyniuk, V.P. (2013), "Specificity features of financial and economic security of banking control over economic crime", *Visnyk Dnipropetrovs'koho universytetu. Ser.: Ekonomika*, vol. 7 (1), pp. 53—58.
15. Sukhorukov, A.I. (2010), *Systema ekonomichnoi bezpeky derzhavy [Economic security system of a state]*, VD "Stylos", Kyiv, Ukraine.

Стаття надійшла до редакції 29.07.2015 р.